

Mootorpaatidega liiklemisest Emajõe vesikonnas

Suur-Emajõgi, aga ka lihtsalt Emajõgi, on koos oma rohkete lisajõgedega kalastajate seas väga hinnatud püügipiirkond. Keskmisest Eesti jõest rikkalikuma kalavaru tõttu pakub ta püügivõimalusi nii kutselistele kaluritele kui ka harrastuspüüdjatele. Mitmete muude näitajate kõrval muudab Emajõe teiste vooluveekogudega võrreldes ainulaadseks aga fakt, et tegemist on ainsa täies ulatuses laevatatava jõega Eestis. Just sellest viimasest tõigast lähemalt juttu tulebki.

Emajõest üldiselt

Emajõgi ilmselt paljudele lähemat tutvustamist ei vaja, kuid alati on meeldiv üle korrata mõned ununema kipuvad huvitavad faktid

Jõe pikkus lähtest suudmeni on 100 km ning selle näitajaga asetub ta teiste Eesti jõgede kõrval alles 10. kohale. Kuigi jõe pikkus on tavaliselt üsna muutumatu suurus, võib Emajõge selles osas erandiks pidada. Loomulikult on siinkohal ulatanud oma abistava käe tuntud looduse ümberkujundaja – inimene. 1927. aasta andmetel oli jõe pikkus 117 km, mis peale süvendamisi ja kanaliseerimisi on lühenenud 100 kilomeetrini, sellest Võrtsjärvest Tartuni 57 km ja Tartust Peipsini 43 km. Süvendati peamiselt ikka selleks, et parandada jõe laevatatavust – otse liikudes võidab aega ning suuremate aluste jaoks tülikat manööverdämistki jääb vähemaks. Vooluhulga poolest hoiab Emajõgi Narva jõe järel kindlat teist kohta, mis siis, et esimesele ligemale 6 korda alla jääb. Jõe lähte ja suudme kõrguste vahe on vaid 3,68 meetrit ning sellise langu (3,6 sentimeetrit 1 km jõelõigu kohta) juures on voolukiirus üsna väike. Isegi niivõrd väike, et teatud aastaegadel võib jõe vool lausa peatuda või hoopis vastassuunas liikuma hakata. Viimast nähtust esineb vaid jõe ülemjooksul, kus kevadise suurvee ja sügiseste hoovihmade ajal surub veerikas Pedja (Pede) jõgi Emajõe vee tagasi Võrtsjärve. Protsess võib vältida mõnest päevast kuni nädalani.

Emajõe populaarsust kalastajate seas ei kinnita ainult kuuldused, vaid ka kindlalt fikseeritud faktid. 2009.-2010. aastal viidi Lõuna-Eesti kalastajate klubi poolt läbi Emajõe harrastuskalastajate hulga hindamise projekt. Märtsist oktoobrini teostatud loendamiste käigus saadud andmete põhjal hinnati aastast kalastuskoormust ligikaudu 100 000 püüdjapäevale aastas. Ehk teisisõnu, nii palju kordi väisati Emajõge aastas kõikide kalastajate poolt kokku. Mõni tegi seda vaid korra, mõni mitu korda. Kui palju oli erinevaid kalastajaid, on raske öelda, sest uuringud selles suunas veel käivad. Paadist ja kaldalt loendatud kalastajate hulga suhe näitas paadist kalastajate suhteliselt suuremat hulka ülem- ja alamjooksul, väiksemat aga keskjooksul. Kuna kevadisel ajal on jõe ülem- ja alamjooks veega üleujutatud, on ujuvvahend ainus võimalus püügikohani pääsemiseks. Üsna suurte vahemaade läbimisel eelistab enamus kalastajaid mootori jõul liikuvat ujuvvahendit ehk teisisõnu mootorpaati. Millised on aga nõuded ja piirangud nende vahenditega liiklemisel Emajõel, sellest järgnevalt juttu tulebki.

Looduskaitsepiirangud mootorpaatidega sõitmisel

Kaitsealadelt välja jäävatel aladel tuleb lähtuda veeliiklust korraldavatest määrustest: “Laevatatavatel sisevetel liiklemise kord” (kehtib Emajõel) ja “Veesõidukite hoidmise ja kasutamise nõuded” (kehtib Emajõega külgnevatel veekogudel). Täpsema ülevaate veeliikluse üldisest korraldusest siseveekogudel saab ajakirja „Kalastaja“ 56. numbrist.

Enim piiranguid mootorpaatidega sõitmisel on Alam-Pedja looduskaitsealal. Looduskaitseala jääb Võrtsjärvest kirdesse ning on rajatud 1994. aastal. Kaitseala pindala on 34219 ha, mis on ligikaudu poolteist Võrtsjärve suurst. Mööda Emajõe ulatub kaitseala piir Tartu-Viljandi maantee sillast Jõesuus kuni Tallinn-Tartu maantee sillani Käreveres. Kaitsealal on piirangute kaart üsna kirju ning nõuab sellest arusaamiseks tõsist süvenemist (Tabel 1).

Esmalt üldised nõuded.

Kaitsealal on keelatud sõitmine jettide, skuutrite, veerollerite ja hõljukitega. Kogu Alam-Pedja looduskaitseala ulatuses on muude veesõidukite maksimaalne lubatud kiirus 30 km/h. Sedagi vaid seal, kus sõitmine on üldse lubatud. Veemotospordi harrastajatel kaitseala veekogudele seega eriti asja pole, sest võib vaid ette kujutada, kui adrenaliinivabaks kujuneks sõit mootorpaadiga sellisel piirkiirusel. Peamiselt kevadeti on suur osa alast üle ujutatud ning jõesängi leidmine selle veevälja keskelt üsna keeruline, kui mitte öelda võimatu. Tuleb aga arvestada, et ka suurvee ajal on mootoriga veesõidukiga keelatud jõesängist väljuda. Kuidas pea 180 kraadiseid pöördeid tegevat jõesängi vee alt üles leida, on muidugi iseküsimus. Kogemused ja hea silm siinkohal väga ei aita, sest ka elupõlised kalurid, kes seal igapäevaselt toimetavad, kipuvad sellelt teelt eksima. Abiks on vaid GPS, mis oma kogemustele tuginedes on osutunud väga heaks abimeheks ning paadi kindlalt jõesängis (piltlikult öeldes jõesängi kohal) hoidnud.

Alam-Pedja looduskaitsealast lõunasse jääval Keeri-Karijärve looduskaitsealal on samuti piiratud mootoriga ujuv vahenditega liiklemist (Tabel 1). Keskkonnaameti loa alusel on lubatud sõita vaid Keeri järvel. Teistel veekogudel (Karijärv, Elva jõgi) on mootori kasutamine keelatud. See piirang kehtib hetkel ka elektrimootorite kohta, kuid piirangud on hetkel ümbervaatomisel ning võimalik, et tulevikus lubatakse sõita ka Elva jõel ning kasutada elektrimootorit Karijärvel. Millal see võimalus avaneb, on raske prognoosida.

Emajõe alamjooksul asuvas Emajõe-Suursoos (moodustataval Peipsiveere looduskaitsealal) on rohkelt jõgesid ja järvi. Praeguse kaitsekorra järgi ei kehti neil looduskaitsealal piiranguid mootoriga veesõidukitega sõitmisel (Tabel 1). Lähtuda tuleb vaid keskkonnaministri määrusest “Veesõidukite hoidmise ja kasutamise nõuded”, mille kohaselt on veesõidukite lubatud piirkiiruseks 30 km/h. Teadlased on soovitanud siiski tulevikus mootorpaatide liiklemist teatud määral piirata.

Koosa järvel on kavas kehtestada aastaringne mootorpaatidega liiklemise keeld ning liikumiskeeld 1. aprillist kuni 31. juulini. Selle piirangu eesmärk on tagada lindude rahu pesitusajal. Kuna kaitseeeskirja alles menetletakse, on võimalik ka täiendavate piirangute lisandumine.

Tabel 1. Emajõe vesikonnas olevad veekogud ning neil kehtivad looduskaitsealised piirangud veesõidukitega sõitmisel

Alam-Pedja looduskaitseala	
Suur-Emajõgi	Mootorpaadiga sõitmine lubatud kogu ulatuses lähtest suudmeni (Võrtsjärvest Peipsini). Alam-Pedja looduskaitsealal lubatud piirkiirus kuni 30 km/h. Jettidega sõitmine on keelatud kogu kaitsealal.
Emajõe vanajõed ja soodid	<ul style="list-style-type: none">• Mootorpaadiga sõitmine keelatud aastaringsest• Mootorita ujuv vahendiga sõitmine ja inimeste viibimine vanajõgedes ja sootide kallastel on keelatud 1. veebruarist 30. juunini

	(vahemikus Pede jõe* suudemest kuni Palupõhjani) ja 15. aprillist 30. juunini (vahemikus Palupõhja kuni Kärevere).
Pedja jõgi	Mootorpaadiga sõitmine keelatud Põltsamaa jõe suudemest ülesvoolu.
Pede jõgi	Mootorpaadiga sõitmine lubatud ainult Keskkonnaameti kirjalikul loal
Põltsamaa jõgi	Mootorpaadiga sõitmine lubatud ainult Keskkonnaameti kirjalikul loal
Elva (Ulila) jõgi	Mootorpaadiga sõitmine lubatud kuni Tartu-Viljandi maantee sillani
Ilmatsalu jõgi	Mootorpaadiga sõitmine lubatud
Keeri-Karijärve looduskaitseala	
Keeri järv	Mootorpaadiga sõitmine lubatud ainult Keskkonnaameti kirjalikul loal
Karijärv	Mootorpaadiga sõitmine keelatud
Elva jõgi	Mootorpaadiga sõitmine keelatud Tartu-Viljandi maantee sillast alates
Emajõe-Suursoos (Peipsiveere looduskaitseala)	
Ahja jõgi	Mootorpaadiga sõitmine lubatud
Koosa jõgi	Mootorpaadiga sõitmine lubatud
Liivanina jõgi	Mootorpaadiga sõitmine lubatud
Agali (Kalli) jõgi	Mootorpaadiga sõitmine lubatud
Kaevandu jõgi	Mootorpaadiga sõitmine lubatud
Peravalla jõgi	Mootorpaadiga sõitmine lubatud
Kalli järv	Mootorpaadiga sõitmine lubatud
Leegu järv	Sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga sõitmine keelatud
Soitsejärv	Sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga sõitmine keelatud
Võngjärv	Sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga sõitmine keelatud
Lääniste Ahijärv	Sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga sõitmine keelatud

*Pede jõeks nimetatakse Pedja jõe osa, mis tekib pärast Pedja ja Põltsamaa jõe ühinemist.

Keskkonnaametilt loa saamiseks tuleb esitada taotlus (võib vabas vormis), milles tuleks märkida **veesõiduki kasutamise koht ja aeg, kasutamise eesmärk** (näiteks kalastamine) ning **kasutatava mootori võimsus**. Lisaks andmed loa saaja kohta (aadress, isikukood, telefon, e-post). Taotluse võib tuua Keskkonnaameti Jõgeva-Tartu kontorisse (Tartus, Aleksandri 14 ja Jõgeval, Aia 2) või saata e-posti teel tartu@keskkonnaamet.ee.

Loa andmisel arvestatakse ka kasutatava mootori võimsust. Mida võimsam mootor seda suurem võib olla võimalik negatiivne mõju veekogu ökosüsteemile. Mõju suurust on raske hinnata, kuid kaitseala valitseja peab lähtuma põhimõttest – parem karta kui kahetseda. Sellest tulenevalt on piiratud Põltsamaa jõel kasutatavate mootorite maksimaalset võimsust kuni 10 hj. Pede jõgi on suhteliselt sügav ja lai ning suuremate mootorite kasutamine märkimisväärseid kahjusid kaasa ei too. Seetõttu pole seal ka võimsust seni piiratud, kuid oluliste mõjude ilmnemisel pole see aga tulevikus välistatud. Keskkonnainvesteeringute Keskusele on esitatud ka vastavasisuline projektitaotlus, mille rahastamisel viiakse läbi mootorpaatide mõju uuringud kaitsealal olevates voolu- ja seisuveekogudes. Nii loodetakse muuhulgas saada vastust ka küsimustele, kui võimsaid mootoreid võiks siseveekogudes kasutada, millised peaks olema sõidukiirused jne.

Kaldale minek

Varem või hiljem saab iga veesõit lõpuks otsa ning kaldale minek osutub möödapääsmatuks. Ka siinjuures tuleb olla tähelepanelik, sest Alam-Pedja looduskaitsealal polegi see kõikjal üldse lubatud, isegi kallasraja ulatuses mitte. Alates Võrtsjärvest läbib Emajõgi oma teekonnal kolme sihtkaitsevööndit - Jõesuu, Samblasaare ja Emajõe luha sihtkaitsevöönd. Kui esimeses kahes

sihtkaitsevööndis on kaldale minek lubatud, siis kolmandas, alates Palupõhja külast kuni Kärevere maantee sillani, on kaldale minek keelatud 15. aprillist 30. juunini. Erandiks on siin jõe paremkaldale jääv Reku piiranguvöönd (Sangla peakraavist kuni Reku teeni ja sealt edasi esimese kurvini), kus kaldale minek ja seal liikumine on lubatud. Jõe vasakkaldal on 15. aprillist 30. juunini kaldale minek lubatud üksnes Reku küla piires. Pede jõel on lubatud minna vaid jõe paremkaldale, vastaskaldale minek on keelatud 1. veebruarist 30. juunini.

Ja lõpetuseks tasuks meeles pidada, et kaitsealadel on telkimine ja lõkke tegemine lubatud ainult kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud kohtades. Õuemaal annab selleks õiguse maaomanik.

Aimar Rakko

Keskkonnaameti Jõgeva-Tartu regiooni

vee-elustiku spetsialist